

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 28.

Fylke: Nordland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Vågan.

Emne: Drikk til maten

Bygdelag:

Oppskr. av: Th. Balstad.

Gard:

(adresse): Svolvær.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Melk

1) Kysilt melk ble ikke brukt til daglig for en man = merkealder siden. En undtakelse ble gjort for barn. Den ble satt i kjølda til avkjøling for å få smørfløte. Og slike er det stort sett fundulus utover bygda. Til maten, f.eks. til brød og grøt brukes skommet melk, helst kokt i den kalde årstid og når det er varmt i vort.

Bruken av melk har knapt auka i det siste. Det blir faktisk produsert mer; men mye selges fersk til byer og tettbygdet strøk.

2) Melk var vesentlig brukt til maten. Men til barn var den dessuten almindelig lekedrikk.

3) Det ble gjerne kjerna smør en gang i veka. Og da tok en godt vare på saupet. Det ble utblandet med vatn til grøtkrem eller til saup-bleng: en god lekedrikk når det var varmt i ormen eller på seifiske om sommeren. Mye brukt var og skjor, og skjor = bleng og syre-bleng. Primbleng var nok like brukt i Lofoten, men det forekom; og da helst når det skorta på melk-høgen, eller når arbeidet var av slik art at en ikke fikk tid til å ete: f.eks. når karpelka var ute med seirotta både dagen og natta.

Öll.

4) Jig har ikke funnet noen tradisjon om  llbygging i de almindelige husholdningene i T gan. Her embets- og handelsfolk har det kanskje forekommet. Det  ll som en og annen skaffet sig til helg og fest kom sikkert s rpa med nordfarerne.

Kaffe.

- 5) Alt omkring 1860 var kaffe kjent og brukt, om enn meget sparsomt av fiskerne n r de l  p  rovb a om vinteren. Det var nordfarerne som hadde den med fra Bergen. Og fiskerne byttet den til seg. Den avl ste for en stor del det daglige bruk av brennevin (Sj drammen). Men p  den tid var ikke kaffen brukt i heimane  tlover bygda, for der hadde de annet   drikke. Litt om s nn fikk den dag impers, f rst til helgebruk og senere til daglig. 70-80  r  var en  konomisk oppgangstid i Nordland p.g.a. det rike og  rvisse storsildfiske.
- 6) Og fra da av ble bruken av kaffe til daglig almindelig b de  ke og heime.
- 7) Til vanlig er det kaffe to ganger om dagen: morgenkaffe og ettermiddagskaffe. Formentlig, den tid folk enda hadde en lang arbeidsdag, var det dessuten almindelig med formiddagskaffe og kveldskaffe. I tillegg til dette ^{er} ofte en eller annen i familien som gjerne tar en kopp kaffe til maten; men den er neppe nykokt.
- 8) Det vanlige er   ha (med eller uten) malt kaffe i kaldt eller lunken varmt og la det koke op. For 30-40  r sidan var det mange som brukte litt kaldt i kaffen. Men n  er det g tt helt av bruk. Klarskinn var og er brukt for enn n . Det var for mye snakk om   sp  i kaffegr ggen. Men jig har ikke h rt om noen som har drevet

det til noe slik at det ble tatt alvorlig. Og i vår materialistiske tid har jeg det er gått helt av bruk.

9) I forrige hundreår var det almindelig ^{med} å brune = sukker til kaffen. Etter som de gamle falt bort, ble brunesukker erstattet med klipt toppsukker. Nu er også det gått av bruk; det er tabletter som anvendes over alt.

10) Fra gammel tid har det vært almindelig å ha melk eller fløte i kaffen. Og en hadde mestidenhet med folk som for armodds skyld, eller fordi det ikke var „koffekvitt“ å opdrive, måtte drikke svartkaffe. Det var også en utoyret oppfatning at det var skadelig å drikke svart kaffe.

Men en sanhet er ikke av lang varighet. Etter krigen er det blitt så rent moderne å drikke svart kaffe. Og nu mener mange at de har bedre av den svart enn når den drikkes med fløte.

11) I eldre tid ^{var} det bare karveke som var brukt her, seinere ble og laurborblad noe brukt til te. Endrin er te lite brukt i husholdninga hos den almindelige mann. - Under siste krig var det manges ^{som} laget te på tørka blad av bringebær og solbær, helst blanding av disse to sorter.

12) Brunnevin..

Det var lenge skikk og bruk i Lofoten at fiskerne skulde ha en dram og ei bergenskringle til munn av fiskeskjøperen når de kom av sjøen og leverte fangsten. Skikken holdt seg delvis inn til første verdenskrig; men den var sterkt avtokende allerede da. For kaffen ble almindelig, tok gjerne fiskerne seg en „morra-dram“ for å „svelge natta.“ Noe daglig bruk av brunnevin ellers har det aldri vært tale om. Men var det fest eller duma: f.eks båtrett eller takking, vanket det gjerne noen drammer.

Nyare rikkevarer.

- 13) Æll og bris brükes litt til fest. f. eks. til jül, 17 Mai eller St. Hans. Dørlig bruk av Æll til maten forekommer ikke. Men hos enkelte kan det serveres til en søndagsmiddag en gang i mellem.